

ТЪМНОТО СЛЪНЦЕ НА САМЮЕЛ БЕКЕТ

Владимир Градев

В монографията “Самюел Бекет: сияйното отсъствие“ с подзаглавие “Социална и персонална ентропия в творчеството на Самюел Бекет” Антоанета Дончева си поставя за цел да представи цялостно и да анализира критически отношението между персонално и социално в творчеството на големия ирландския писател. Изследването е първото, действително цялостно и задълбочено представяне на проблематиката и залозите на творчеството на Бекет на български език. Работата изследва последователно, задълбочено и проблемно творчеството на Бекет, като си поставя амбициозната цел това да позволи съществени въпроси на съвременната социална и културна теория да бъдат разглеждани в нова перспектива.

Текстът се вписва в една дълга, но подценявана досега у нас традиция на изследване на сблъсъка на персонално и социално през призмата на отделна личност и творчество. Достатъчно е да спомена работите на Зимел за Данте и Рембранд, на Елиас за Моцарт, на Жирар за Шекспир, на Шаколчай за Леонардо и др.. Особено достойнство на случая е, че Дончева избира модерен класик като Самюел Бекет, чрез когото „тества“ или по-скоро пита за възможностите на екзистенциално-херменевтичния анализ да разчете измеренията на персоналната и социална ентропия днес.

Изследването се основава на интензивната дългогодишна работа на Дончева върху творчеството на Бекет, не само върху прецизното познаване на цялото негово творчество,

но и на неговата връзка с големите идейни течения през 20 век и неговото значение за социалните науки днес. Авторката е усвоила не само различните жанрове, в които се разгъва многообразното творчество на Бекет, но и сложните исторически, художествени и идейни контексти, в които твори ирландският писател, живял във Франция, където е протагонист не само в литературния и художествен живот на епохата, но активно участва и социалните и политически процес, особено по време на Съпротивата през Втората световна война.

Антоанета Дончева е проникнала, като никоой друг в България, в различните проблематики и предизвикателства на най-големия световен драматург на 20 век, като е успяла най-вече да улови залозите и перспективите, които това творчество дава на философията и обществените науки и в епохата на глобализацията.

Особено ценен е фактът, че Дончева не затваря проблематиката единствено в литературните рамки на творчеството на Бекет. Творбите на писателя, които тя разглежда обстойно и проникновено, в тяхната цялост и взаимосвързаност; ключовите образи и идеи, които извежда от тях, ѝ служат като отправна точка за собствените ѝ теоретични дирения, до които тя стига воден преди всичко от спецификата на изследвания обект.

Съвсем ясно е, че става дума за отстояване и провеждане на собствена изследователска позиция на основата на рефлексивна и критическа оценка на Бекет с цел изясняване на условията на възможност за проблематизирането и днес на теми като ентропията, която е в центъра на вниманието на Антоанета Дончева, но също и теми като протезна и

наративна идентичност, памет и комуникация, език и тяло, мит и ритуал, време и кайрос, винаги през призмата на напрегнатото взаимодействие на персонално и социално, което намирам за едно от основните достойнства на тази работа.

Изследването избира да постави акцент върху преживяването в индивидуалния, личен опит на персоналната и социална ентропия, като поставя акцент върху екзистенциалните измерения на драмата на модерния западен човек, на изпълването с „празнота“ на неговото сърце, което тя прави чрез инструментите на екзистенциалната и херменевтична феноменология.

Самото естество на обекта на изследване изисква да се поставят на обсъждане някои методологически проблеми. При прочита на текста неизбежно възниква въпросът за критериите, въз основа на които Дончева изгражда и преценява епистемологическата и евристичната стойност на предложените от нея модели.

Несъмнено е важно да умножим нашите понятия и модели, с които да мислим разнообразни форми на персоналното и социалното измерение на човешкото съществуване. Обаче, за да не ни отведат те към релативизма на anything goes, е нужно внимателно оразмерено и строго концептуално организиране, нужни са т.е. опосредствания, които организират и правят възможна връзката, или както не се бои да пише Дончева „симбиозата“ на изследваните понятия. Намирам, че в това отношение авторката се е справила отлично, което е видно при съизмеримостта и прехода между главите, които правят възможно преминаването от модел към друг. Налице е съизмеримост, да, но и „конфликт

на интерпретации“, присъствието на Рикъор, не е случайно в тази работа и едва тогава е възможна симбиозата, която в никакъв случай не е идиосинкразия.

Безспорно, работата на Антоанета Дончева осветлява посредством творчеството на Бекет някои от най-съществените последователности и прекъсвания, както в художествената практика, така и в социалната теория на модерността и постмодерността. Тя проследява възможностите на естетическите, философските, психологическите и социалните идеи на Бекет, които търси да основе върху по-общии епистемологични модели, като същевременно анализира изграждането на основните теми, образи, понятия и техниките употреби при ирландския писател, за да реконструира някои от най-значимите обрати в художествените и социални нагласи и рефлексията за обществото, културата и изкуството в модерната и постмодерната европейска култура.

Като достойнство на изследването намирам и характерният за Дончева стремеж да стимулира, чрез цялостното и органично представяне на разработването от Бекет на дадена тема, активното отношение на читателя, който се оказва сам въввлечен в жива дискусия по значими естетически, социални, културни проблеми. Така работата прави възможен един увлекателен и критичен диалог с текста и личната позиция на самия автор, това ми дава на свой ред основание да взема за пример и поставя на критическо обсъждане въпроса за мястото на трансценденцията в мисленето и творчеството на Бекет. Авторката показва, че то е иронично и негативно в контраст с това на един Габриел Марсел. Несъмнено, но означава ли това, че Бекет свежда този странен феномен – човешкия живот – до природата и

непосредствеността на биологичното съществуване? Или по-скоро изисква от читателя да превъзмогне сигурностите, не само на религиозните догми, но и на *cogito*, да намери процепите в „бетонираните” основания на модерната *ratio* и тогава, кой знае може би през тях, ще се процедят и капките жива вода на духовността и „основанията на сърцето”.